

Kva skjer med pengane i Stord?

Kommuneøkonomi er full av ord som «netto driftsresultat», «disposisjonsfond» og «behovskorrigert avvik». Men bak orda handlar det om noko alle kjenner: **inntekter, rekningar, sparepengar og lån**. Dette heftet forklarar — utan fagspråk — kva ein grundig gjennomgang av Stord-økonomien fann. Og Stord har ein spesiell vri: ein heil by med gjestarbeidarar jobbar på verftet, men skatten deira går til staten — ikkje til kommunen.

~7 000

gjestarbeidarar jobbar på Aker Solutions-verftet. Dei betaler skatt — men heile skatten går til STATEN, ikkje til Stord kommune

~1 mrd.

så mykje skatt frå desse arbeidarane går til staten kvart år. Stord får ingenting, men må likevel betale for brann, legevakt og beredskap

~90 mill.

så mykje må kommunen kutte i 2026 berre for å få budsjettet i balanse. Det finst nesten ingen sparepengar å lene seg på

Tenk på kommunen som ein husstand: Stord ligg i eit nabolag der den store bedrifta i gata går så det susar — verftet er fullt av folk. Men løna til alle innleigde arbeidarane vert skatta til «staten» langt borte, ikkje til familien som bur i gata og må halde vegen, brannvernet og legevakta i orden. Samtidig har familien teke opp store lån, og sparekontoen er nesten tom. Difor må dei stramme hardt inn på hverdagsutgiftene — sjølv om verftet utanfor vindauget yrar av liv. Det er omtrent det som skjer i Stord no.

Grunnlaget for dette heftet er ein full analyse bygd på opne offentlege tal (SSB, Statsforvaltaren, kommunens eigne rapportar, tilsyn og revisjonar). Den tekniske rapporten viser alle kjelder og utrekningar. Hovudtala her er frå 2025 — det siste året med endelege, reviderte tal (publisert 16. juni 2026).

Stord bruker mest på eldreomsorg — meir enn forventa. Og kuttar på sosialhjelp

For å samanlikne kommunar rettferdig kan ein ikkje berre sjå på kronebeløp — ein kommune med mange eldre treng meir omsorg, ein med mange barn treng meir skule. Staten har difor eit eige reknestykke som seier kva kvar kommune *burde* trenge med akkurat sin folkesetnad. Vi har samanlikna Stords faktiske forbruk med dette «forventa behov»-talet:

OMRÅDE	MEIR/MINDRE ENN FORVENTA PER ÅR	KVA BETYR DET?
Eldreomsorg og heimetenester	78 mill. meir	Stords store «dyre unntak». Kommunen seier sjølv at tenesta er for stor. Les side 3
Barnevern	3 mill. meir	Litt over forventa — men på veg ned
Helsetenester (legevakt, helsestasjon m.m.)	3 mill. meir	Litt over forventa — men på veg ned
Grunnskule	akkurat som forventa	Lågare elevtal — kommunen har kutta i takt med det
Barnehage	9 mill. mindre	Under forventa — dei fleste barnehagane er private
Sosialhjelp m.m.	16 mill. mindre	Kommunen kuttar aktivt her. Les side 4
Administrasjon («byråkratiet»)	17 mill. mindre	Godt under forventa — kommunen har spart i mange år

Det overraskande: Stord bruker klart mest — heile 78 millionar meir enn forventa — på eldreomsorg og heimetenester. Det er nesten heile «overforbruket» i éin sektor. Samtidig kuttar kommunen på sosialhjelp og administrasjon. Stord er altså *ikkje* ein kommune som bruker for mykje overalt: det er éin sektor som dreg, og resten er stramt.

Reknestykket viser altså ein **nøktern kommune med éin dyr sektor: eldreomsorg**. Det spesielle er at kommunen sjølv er einig: leiinga seier rett ut at omsorgstenesta har vakse seg «større og meir omfattande enn i andre kommunar», og at ho no må takast ned. Kvifor det har blitt slik — og kva kommunen gjer med det — forklarar vi på neste side.

Kvifor bruker Stord 78 millionar meir enn forventa på omsorg?

Dette er den einaste sektoren der Stord bruker tydeleg meir enn forventa — og det vesle landet av ekstra pengar forklarar mykje av kvifor budsjettet ikkje går i hop. Det uvanlege er at kommunen sjølv er heilt open om det: leiinga seier at omsorga er drive «på eit høgare nivå og i eit større omfang» enn i samanliknbare kommunar, og at ho må «justerast ned til eit berekraftig nivå».

- **Fleire eldre med tunge behov.** Eldrebølgja gjev fleire med demens og skrøpeleg helse som treng mykje hjelp. Det er ikkje noko kommunen kan velje bort.
- **Dyre tenester til yngre brukarar.** Ein stor og veksande del av omsorgsbudsjettet går til yngre menneske (under 67) med psykisk utviklingshemming, autisme, rus eller kroniske sjukdomar. Dette er kompliserte, kostbare tenester — og dei har vakse mykje, både i Stord og i heile landet.
- **Tenesta voks for fort.** I åra 2020–2023 voks omsorga i ein «akselererande takt», og strukturen vart større enn økonomien toler. Det er denne overbygginga kommunen no skal ned på.

Kort sagt: Det er ikkje sløsing. Det er ei blanding av fleire skrøpelege eldre, dyre tenester til yngre brukarar, og ein struktur som har vakse seg for stor. Difor kuttar kommunen no kraftig i omsorg — rundt 69 millionar i 2026 åleine — mellom anna ved å stenge 13 sjukeheims plassar mellombels og samle drifta på færre stader.

Eit varsko frå ein gjennomgang: Ein uavhengig revisjon (mai 2025) såg på tenestene innan psykisk helse og rus, og fann at kommunen styrer dette området for dårleg: uklare ansvar, lang ventetid (opptil fem månader i nokre saker), og berre éin aktiv «individuell plan» — eit verktøy brukarar med langvarige behov har rett på. Eit anna statleg tilsyn av medisindosettar same år fann derimot **ingen lovbrøt**. Poenget: når kommunen no kuttar hardt nettopp i dette området, må han passe på at dei mest sårbare brukarane framleis får forsvarleg hjelp.

Eldreomsorga er altså ikkje eit teikn på rundhandsemd, men på ei teneste som har vakse seg for stor og no skal slankast. Utfordringa er å gjere det utan at dei som treng hjelp mest, fell utanfor.

Verftet susar — men skatten går forbi kommunen

~1 mrd.

skatt frå gjestearbeidarane på verftet går til staten kvart år — ikkje til Stord

137 %

kommunens lån er større enn ei heil årsinntekt. Renter og avdrag et opp rundt 80 millionar i året

0,8 %

så lite har kommunen på sparekontoen. I praksis null buffer om noko svikter

Her er den ærlege historia. På Aker Solutions-verftet på Stord roterer rundt 7 000 innleigde gjestearbeidarar gjennom året — i tillegg til dei rundt 10 000 fastbuande som er i arbeid. Det er som ein heil ekstra by.

Skatten som går forbi

Gjestearbeidarane betaler ein eigen «kjeldesatt» — og heile denne skatten går til **staten**, ikkje til Stord kommune. Det er anslått til nær ein milliard kroner i året. Samtidig må kommunen betale for brannvern, legevakt, beredskap og infrastruktur som desse tusenvis av arbeidarane bruker. Ordføraren og kommunedirektøren kallar dette urettferdig, og har bedt staten om ei eiga kompensasjonsordning på rundt 150 millionar kroner. Så langt har dei ikkje fått det.

Høg gjeld og inga buffer

I tillegg har Stord teke opp store lån for å byggje — gjelda er høgare enn det som er tilrådd, og renter og avdrag et opp rundt 80 millionar kroner i året. Sparekontoen er nesten tom (0,8 prosent av årsinntekta). Det betyr at kommunen ikkje har noko å gå på om noko går gale. Dette er ein **driftsboren** innstramming — det er sjølve den daglege drifta som er for dyr i høve inntektene, ikkje børsen eller eit fond som svingar (slik det er i mange rikare kommunar). Difor må Stord kutte rundt 90 millionar kroner i 2026 berre for å få budsjettet til å gå i hop.

Ein ubrukt mulegheit: Stord *har* alt eigedomsskatt, men bruker han ikkje fullt ut. Å auke han med eitt «promille-trinn» ville gjeve rundt 12,7 millionar kroner i året. Det står på lista over «moglege tiltak», men er ikkje teke i bruk. Å auke eigedomsskatten er eit heilt legitimt politisk val — og å la vere er det òg. Men det er ein reell mulegheit til å hente inn pengar i staden for å kutte i tenester. Spørsmålet er politisk omstridt, og bør takast med opne auge.

Det ærlege biletet er altså verken «Stord er fattig» eller «alt går av seg sjølv fordi verftet går bra». Det er ein kommune der den private velstanden går forbi kommunekassa, der gjelda er høg og sparekontoen tom — og der dei vanskelege vala difor må takast no.

Lita ordliste — «gresk» omsett til norsk

Netto driftsresultat

Det som er att av årets inntekter når alle rekningar og renter er betalte. I 2025 var dette berre **0,4 %** for Stord — langt under det tilrådde nivået. Kommunen får nesten ikkje noko til overs til sparing.

Disposisjonsfond

Kommunens sparekonto — pengar som i prinsippet kan brukast når noko sviktar. Målt i prosent av årsinntekta. Stord: berre **0,8 %** — i praksis tomt. Det gjer kommunen svært sårbar.

Kjeldeskatt

Ein eigen skatt som utanlandske gjestearbeidarar betaler. Heile denne skatten går til **staten**, ikkje til kommunen der arbeidarane faktisk jobbar og bur. På Stord utgjer dette nær ein milliard kroner i året som kommunen ikkje får del i.

Behovskorrigert / utgiftsbehov

Statens reknestykke for kva ein kommune burde trenge, ut frå kor mange barn, unge og eldre han har. Det gjer det mogleg å samanlikne Stord rettferdig med heilt ulike kommunar — og det er dette som viser at Stord bruker mest på eldreomsorg, men kuttar på sosialhjelp.

Netto lånegjeld

Kommunens «bustadlån». Stord oppgjev sjølv at gjelda er 137 % av inntektene — meir enn ei heil årsinntekt, og langt over det tilrådde. (Eit anna, smalare mål set talet til 66 %.) Uansett: høg gjeld, og ein viktig grunn til at kommunen må stramme inn.

Eigedomsskatt

Ein skatt kommunen kan velje å krevje inn på eigedommar. Stord har han alt, men bruker han ikkje fullt ut — å auke han litt ligg som ein ubrukt mulegheit på «tiltakslista».

Endelege tal

2025-tala er no endelege (reviderte), publiserte av SSB 16. juni 2026, og er hovudåret i dette heftet. 2024-tala står att som samanlikning. Alle hovudkonklusjonar byggjer på endelege tal.

Kvar kjem tala frå?

Alt byggjer på opne kjelder: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA), statens fordelingssystem, Stords eigne årsrapportar og budsjett, statlege tilsyn og kommunerevisjonens rapportar. Kvar einaste talpåstand er sporbar til kjelda, og heile analysen vart til slutt «angripen» av ein eigen kvalitetskontroll som leita etter feil.

Folkeversjon, oppdatert 16. juni 2026. Tal i millionar kroner der anna ikkje er sagt; hovudår 2025 (2024 som samanlikning). Viktig presisering: når analysen seier at noko kostar «meir enn forventa», betyr det ikkje sløsing — det kan vere reelle behov eller ein struktur som har vakse seg for stor. Og når noko kostar «mindre enn forventa», betyr det ikkje at tilbodet er dårleg — det kan vere bevisst, nøktern drift, eller aktive kutt. Poenget er at vala bør takast med opne auge, og at nokon må seie kva som skal betale for kva.